

ТІНІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА ЕКОНОМІЧНОЇ НЕБЕЗПЕКИ

За підрахунками Мінекономіки, частка тіньової економіки України за минулий рік зросла на 1 процентний пункт і досягла 35 % офіційного ВВП. У вартісному вираженні це означає, що обсяг неврахованого ВВП, створеного в тіньовому секторі економіки в 2009 році, склав майже 320 млрд. грн. [1].

Однак отримані результати не відбивають у повній мірі ситуацію, яка склалася в українському суспільстві. Австрійський економіст Фрідріх Шнейдер вважає, що тіньова економіка складає в Україні близько 57 % від реального ВВП. Крім того, розміри тіньової економіки залежать від регіону. На півночі Європи і в Скандинавії вона знаходиться в межах 10-18 % від реального ВВП, в країнах Середземномор'я, на зразок Португалії і Італії, – від 20 % до 25 % [2].

Отже, реальний рівень тіньового сектору економіки України наближається до максимально допустимих значень, що є загрозою економічній і національній безпеці держави. Такої ж точки зору дотримуються В. Юринець та С. Лондар [3]. З огляду на це, виділяється один із пріоритетних напрямів сучасних наукових досліджень, а саме: розробка обґрунтованої довгострокової програми з детінізації економіки України. Одним із засобів вирішення цієї проблеми є концептуальний теоретико-методологічний підхід щодо визначення впливу тінізації економіки на стан, рівень та динаміку макроекономічних показників розвитку держави.

Фундаментальні дослідження щодо сутності тіньової економіки, чинників тінізації та методів її оцінки містяться в роботах вітчизняних та закордонних науковців, а саме: М. Алігмана, М. Бабича, А. Базилюка, З. Варналія, Т. Вахненко, А. Гальчинського, Д. Енсте, В. Мандибури, О. Мельникової, Г. Мюрдаля, М. Ніколаєва, В. Передборського, В. Поповича, Т. Приходька, Э. де Сото, О. Турчинова, Е.Фейга, Ф.Шнайдера та ін.

За наявності великої кількості слушних думок, пропозицій, висновків і узагальнень визначена проблематика ще не має однозначного вирішення, тому питання впливу тіньової економіки на макроекономічні показники та економічну безпеку держави потребують більш детального дослідження. У зв'язку з цим, метою дослідження стало вивчення особливостей впливу тінізації економіки на економічну безпеку держави. Для досягнення поставленої мети були визначені та розв'язані такі завдання:

- аналіз методик, що використовуються при визначенні обсягів тіньової економіки;

- диференціація заходів детінізації економіки;

- розробка концептуального теоретико-методологічного підходу щодо визначення впливу тінізації економіки на економічну безпеку держави.

Тіньова економіка охоплює протиправні діяння у сфері економічних відносин трьох видів:

- криміналізовані, що тягнуть кримінальну відповідальність відповідно до чинного законодавства;
- некриміналізовані, але які тягнуть юридичну відповідальність згідно з нормами інших галузей права;
- некриміналізовані, що не тягнуть юридичної відповідальності в наслідок існування прогалін у законодавстві [4, 9].

Така ситуація обумовлює відсутність прямих методів оцінки обсягів тіньової економіки, це пов'язано також з тим, що вимірювання тіньового сектору досить складна справа, за якої слід охопити великий спектр економічної діяльності, яку при цьому учасники постійно приховують. Про те ж саме говорить і М. Азаров, відзначаючи, що важко оцінити детінізацію у відсотках [5].

Вищевикладене показує, що проблема прямої оцінки рівня тінізації економіки досить складна. У зв'язку з цим адекватна оцінка обсягів тіньової економіки проводиться за такими опосередкованими методами, які є найбільш прийнятними для використання в умовах чинної статистичної бази [3], а саме:

1) фінансовим:

а) розрахунок співвідношення вхідних-вихідних цін у відповідному виді економічної діяльності;

б) розрахунок впливу зміни масштабів виробництва;

в) розрахунок впливу технологічного чинника;

г) розрахунок частки тіньової економічної діяльності;

2) монетарним;

3) електричним;

4) “витрати населення – роздрібна торгівля”.

Однак слід зазначити, що запропоновані методики дають лише приблизну оцінку рівня тінізації економіки, тому неабиякого значення набуває інтегральний коефіцієнт, який значно підвищує достовірність результатів та розраховується як сума зважених відповідних коефіцієнтів за вищезазначеними методами. Отримання чітких, достовірних та аргументованих даних щодо обсягів тіньового сектору економіки дозволяє розробляти обґрунтовані заходи по зміцненню економічної безпеки держави.

Реалізація заходів, спрямованих на зміцнення економічної безпеки держави, базується, в першу чергу, на розробці та запровадженні дієвих нормативно-правових актів щодо протидії тінізації економіки, які повинні забезпечити: зниження податкового тиску; створення більш вигідних умов працювати легально; створення системи протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом; створення і запровадження ефективного фінансового контролю та створення ліберальних умов у сфері легальної економіки.

На підставі вищевказаного можна зробити такі висновки:

- тіньова економіка являє собою складне суспільно-економічне явище, пов'язане зі станом, рівнем та динамікою макроекономічних показників, які характеризують стан та розвиток держави й відповідно її економічну безпеку;

- одним із пріоритетних напрямів сучасної політики держави є детінізація економіки;

- потребує обгрунтованої розробки довгострокова програма з детінізації економіки України;

- потребує розробки концепція процесу зниження тінізації економіки шляхом удосконалення методичних підходів щодо механізму управління цим процесом на регіональному, національному (державному), міждержавному та світовому (глобальному) рівнях.

Література:

1. 35% українського бізнесу – в тіні. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://project.ukrinform.ua/news/19121/>
2. Через кризу в ЄС процвітає тіньова економіка, особливо в Ірландії, Британії та Іспанії. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.newsru.ua/finance/18apr2009/tenevaja.html>
3. Юринець В. Особливості функціонування тіньової економіки в Україні / В. Юринець, С. Лондар // [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://soskin.info/ea/1999/11-12/19991278.html>
4. Бучко М.Б. Сучасна корислива економічна злочинність та заходи її попередження / М.Б. Бучко // [Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08. – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право] – Національна академія внутрішніх справ України. – Київ, 2002. – 21 с.
5. Азаров М. Податковий кодекс спрямований на виведення бізнесу з тіні / М. Азаров // [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://news.ligazakon.ua/news /2010 /9/22/30487.htm>